

فصلنامه روان‌سنجی
دوره دوازدهم، شماره ۴۸، بهار ۱۴۰۳
صفحات: ۱۰۶-۱۱۷

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۶/۰۱
تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰

ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با نیازهای روانشناختی بنیادی

Psychometric properties of Internet Addiction Questionnaire and its relationship with Basic psychological needs

جواد شهبازی^۱، * مالک میرهاشمی^۲، خدیجه ابوالمعالی الحسینی^۳

Abstract

Addiction to the Internet can cause fundamental changes in human life. Due to the importance of the subject in this research, the psychometric properties of Young's Internet Addiction Questionnaire and its relationship with Basic psychological needs were determined. The statistical population is the students of Roudehen University in 1400, of which 481 people were investigated by multi-stage random sampling method. Young's Internet Addiction Questionnaire and Desi and Ryan's Basic Psychological Needs Questionnaire were used to measure the research variables. SPSS and AMOS software were used for data analysis. Cronbach's alpha coefficient value of 0.928 of the whole internet addiction test showed that the internal consistency and in other words the validity of the questionnaire is very high. In order to analyze the factors, an exploratory factor analysis was performed, as a result of which, three factors of tolerance were extracted as the first factor, salience as the second factor, and mood change as the third factor. Finally, the structural model of the relationship between basic psychological needs and Internet addiction was fitted and the inverse and significant relationship between basic psychological needs and Internet addiction was determined. Also, a significant relationship was found between all components of basic psychological needs and internet addiction with the main variable.

Keywords: psychometric properties, Internet Addiction Questionnaire, Basic psychological needs, Validity, students

چکیده

اعتیاد به اینترنت می‌تواند جریان زندگی انسان را دستخوش تغییرات اساسی نماید. به دلیل اهمیت موضوع در این پژوهش به تعیین ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ و رابطه آن با نیازهای روانشناختی بنیادی پرداخته شد. جامعه آماری، دانشجویان دانشگاه رودهن در سال ۱۴۰۰ می‌باشند که ۴۸۱ نفر به روش نمونه گیری تصادفی چندمرحله‌ای مورد بررسی قرار گرفتند. برای اندازه گیری متغیرهای پژوهش از پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ و پرسشنامه نیازهای روانشناختی بنیادی دسی و رایان استفاده شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای SPSS و AMOS استفاده شد. مقدار ضریب آلفای کرونباخ کل آزمون ۰/۹۲۸ اعتیاد به اینترنت نشان داد که همسانی درونی پرسشنامه بسیار بالاست. برای تحلیل عامل‌ها، تحلیل عاملی اکتشافی انجام شد که در نتیجه آن، سه عامل تحمل به عنوان عامل اول، برجستگی به عنوان عامل دوم و تغییر خلق به عنوان عامل سوم استخراج شد. در نهایت مدل ساختاری رابطه نیازهای روانشناختی بنیادی با اعتیاد به اینترنت مورد برآزش قرار گرفت و رابطه معکوس و معنادار نیازهای روانشناختی بنیادی با اعتیاد به اینترنت مشخص گردید. همچنین بین مولفه‌های نیازهای روانشناختی بنیادی و اعتیاد به اینترنت با متغیر اصلی رابطه معنادار مشخص شد.

واژه‌های کلیدی: ویژگی‌های روان‌سنجی، پرسشنامه اعتیاد به اینترنت، نیازهای روانشناختی بنیادی، اعتبار، دانشجویان.

۱. دکترای روان شناسی، گروه روان شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دانشیار، گروه روان شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

۳. دانشیار، گروه روان شناسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران.

مقدمه

حجم رو به رشد تحقیقات صورت گرفته تا کنون، پیرامون اعتیاد به اینترنت، نشان‌دهنده آن است که نوعی اختلال روانشناختی-اجتماعی است و از مشخصه‌های آن تحمل، علایم کناره‌گیری، اختلالات عاطفی و ازهم‌گسیختگی روابط اجتماعی است (فریس^۱، ۲۰۱۱) که سبب شده توجه محققان و درمانگران را به خود جلب نماید. پژوهش اوزلم و الکایاب^۲ (۲۰۲۱) در اعتیاد به اینترنت در شرایط پاندمی کرونا، هابریلین و آتکین^۳ (۲۰۲۱) در حوزه بازی‌های تلفن همراه و اعتیاد به اینترنت، در کنار تحقیقات بو، چی و کوا^۴ (۲۰۲۱)، زو، وو و جنگ^۵ (۲۰۲۱) در زمینه اعتیاد به اینترنت و سایر پژوهش‌های مشابه، اهمیت و به‌روزر بودن مسئله را حکایت می‌کند. در واقع، استفاده از اینترنت به جزء لاینفکی از زندگی بشر تبدیل شده؛ از یک سو، فناوری اطلاعات و ارتباطات از اصلی‌ترین سرمایه‌گذاری‌های قرن جدید تلقی می‌گردد (موگ، سیبل و یلیز^۶، ۲۰۱۵) و از سوی دیگر، افراط در استفاده از آن، انسان را به چالش کشیده و در عین اینکه روابط افراد در جهان مجازی افزایش می‌یابد، در مقابل از دامنه روابط واقعی آنان در جهان واقعی کاسته می‌شود و احتمال افت عملکرد آموزشی آنان نیز می‌رود (سامسون و کین^۷، ۲۰۰۵).

پیشینه اعتیاد سایبری به سال‌های دهه ۱۹۷۰ بازمی‌گردد، زمانی که جوزف وایز نیهوم، مهندس انستیتو فناوری ماساچوست^۸، در میان همکارانش نوعی «حرص برنامه‌ریزی» که ویژگی‌های آن رشد زمان اتصال به شبکه، غفلت از زندگی سالم و بریدگی از جامعه بود را تشخیص داد (یودس و ری، ۲۰۲۱). اما، تاریخچه ظهور این اعتیاد به عنوان یک اختلال جداگانه، اولین بار توسط گلدبرگ (۱۹۹۵) مطرح شد و توسط یانگ (۱۹۹۶) توسعه یافت (شایق، ۱۳۸۸). یانگ، تشخیص موسوم به «بازی بیمارگونه» را به عملیات آنلاین ربط داد و این ایده را در همایش‌های گفتگو بین اشخاصی که آن را در خود تشخیص داده بودند رواج داد و تابلوهای تبلیغاتی آنلاینی خرید و کلیدواژه «اعتیاد به اینترنت» را در یاهو به کار برد (یانگ، ۱۹۹۶).

اعتیاد به اینترنت را می‌توان نوعی استفاده از اینترنت دانست که به ایجاد مشکلات روان‌شناختی، اجتماعی، تحصیلی و حرفه‌ای در زندگی افراد منجر می‌شود. ممکن است اعتیاد به اینترنت همانند سایر موارد اعتیاد، آثار و علائم جسمانی زیادی به دنبال نداشته باشد اما عوارض اجتماعی که این معضل در پی دارد آن را در زمره دیگر موارد اعتیاد قرار می‌دهد (غفاری، ۱۳۸۹). تحقیقات متعدد نشان می‌دهد که میزان موفقیت در درمان اعتیاد به اینترنت زیاد بالا نیست (بروکمن، ۲۰۱۱) و حتی در بعضی از تحقیقات مشخص شده است که ترک اعتیاد با اینترنت از ترک اعتیاد به الکل و نیکوتین سخت‌تر است (یانگ، ۲۰۰۷). بنابراین مهمترین اقدام مقابله‌ای برای عدم اعتیاد به اینترنت پیشگیری از ابتلاست.

کاربران معتاد به اینترنت برای تطبیق دادن زندگی با این استعمال مفرط، دچار اختلال در الگوهای خواب می‌شود. چون اکثر اوقات این افراد تا ساعت‌ها از شب گذشته، بیدار می‌مانند و صبح هم باید برای رفتن به مدرسه یا سرکار خود بیدار شوند، به کمبود خواب دچار می‌شوند و این بی‌خوابی بر عملکردهای خانوادگی، شغلی و تحصیلی آنان صدمه وارد می‌کند. کسانی که دچار اعتیاد اینترنتی شدید هستند معمولاً از کافئین برای تسهیل برگزاری جلسات طولانی اینترنت استفاده می‌کنند. به علاوه نشستن‌های طولانی فرد پشت کامپیوتر، منجر به کاهش حرکات ورزشی مناسب شده و خطرپذیری فرد را در برابر

1. Ferris
2. Ozlem & Alkayab
3. Haberin & Atkin
4. Bu, Chi & Qua
5. Xu, Wu & Geng
6. Muge, Sibel & Yeliz
7. Samson & Keen
8. MIT

امراض مچی و ضرب دیدگی پشت یا خستگی چشم افزایش می‌دهد. این چنین ویژگی‌های شخصیتی و رفتاری علاوه بر اینکه هزینه‌های سنگینی را بر خانواده و فرد تحمیل می‌کند باعث بروز بی‌اعتمادی در خانواده می‌شود و به کیفیت روابط خانوادگی نیز لطمه می‌زند (فریس، ۲۰۱۱).

بر اساس دیدگاه گریفیتز وابستگی، دارای این اجزاست: ۱- برجستگی: منظور از برجستگی این است که فعالیت معینی مهم‌ترین فعالیت شخص شود و بر تفکر (اشتغال فکر یا تحریف شناختی) و رفتار او تسلط دارد. ۲- تغییر خلق: شامل تجربیاتی است که افراد در اثر مشغولیت به فعالیت معینی گزارش می‌کنند یعنی فرد در یک حالت آرامبخش یا تخدیر کننده قرار می‌گیرد. ۳- تحمل: این مورد شامل فرایندی است که در آن نیاز به فعالیت گسترده و روزافزونی برای رسیدن به همان اثرات قبلی است. مثلاً یک قمارباز ممکن است به‌طور روزافزونی میزان شرط‌بندی خود را افزایش دهد تا همان رضایتمندی را که در روزهای اول با شرط‌بندی کمتری به دست می‌آورد، حاصل نماید. ۴- نشانه‌های کناره‌گیری: این‌ها شامل حالت‌ها یا اثرات فیزیکی ناخوشایندی از قبیل زودرنجی، حساسیت و ... هستند که وقتی فعالیت خاصی ادامه نمی‌یابد یا ناگهان کاهش می‌یابد در فرد دیده می‌شود. ۵- تعارض: این حالت شامل به وجود آمدن تعارض بین معتاد و افرادی که با او سروکار دارند (تعارض بین شخصی) یا در درون خود فرد (تعارض درون فردی) است که در ارتباط با یک فعالیت معین وجود دارد. ۶- بازگشت: شامل تمایل برای تکرار حالت‌های قبلی فعالیت معین است که در موارد شدید سال‌ها بعد از کنترل رفتار نیز دوباره عود می‌کند (گریفیتز، ۲۰۱۶).

اورزاک^۱ اعتیاد به اینترنت را به عنوان یک مشکل روان‌شناختی دارای دو دسته علائم و نشانه‌ها می‌داند. الف- نشانه‌های روان‌شناختی: نوعی احساس خوب بودن و رضایتمندی که به فرد هنگام استفاده از رایانه دست می‌دهد، ناتوانی در متوقف کردن فعالیت و صرف کردن وقت زیاد و بیشتر با رایانه، دوری از خانواده و دوستان، احساس تهی بودن، افسردگی، بدخلقی در مواردی که فرد از رایانه استفاده نمی‌کند، دروغ گفتن به کارفرما یا افراد خانواده در مورد فعالیت‌ها، مشکل در مدرسه. و ب- نشانه‌های جسمانی: سندرم عصبی، خستگی، سردرد میگرنی، کمردرد، بی‌نظمی در غذا خوردن و صرف نظر کردن از بعضی وعده‌های غذایی، توجه نکردن به بهداشت شخصی، اختلال خواب و تغییر در الگوی خواب (اورزاک، ۲۰۰۵).

در حال حاضر تعداد زیادی از مطالعات نشان می‌دهند که استفاده بیش از حد از اینترنت می‌تواند به طیف گسترده‌ای از عواقب روانی منفی منجر شود. این موارد عبارتند از: به خطر انداختن کار، آموزش، سرگرمی، روابط اجتماعی، زمان بودن با خانواده و خواب، افزایش استرس، فقدان روابط زندگی واقعی، رفاه روانی کمتر و تنهایی، مهارت‌های اجتماعی ضعیف، کاهش پیشرفت تحصیلی، افزایش عدم توجه، رفتار تهاجمی و خصمانه، مقابله ناسازگارانه، افت در عملکرد حافظه کلامی، شناخت ناسازگارانه و افکار خودکشی (ون‌روچی^۲، ۲۰۱۶). علاوه بر این، پیامدهای گزارش شده سلامت و پزشکی بسیاری وجود دارند که ممکن است ناشی از انجام بازی ویدئویی آنلاین بیش از حد باشند و به نظر می‌رسد در حال حاضر برای طبقه‌بندی اختلال اینترنتی به عنوان یک اعتیاد واقعی، شواهد کافی وجود دارد (گریفیتز، ۲۰۱۶).

امروزه محیط‌های مجازی که با پیشرفت علوم رایانه‌ای گسترش پیدا کرده‌اند، زمینه جدیدی را برای رضایت‌بخشی مجازی به وجود آورده‌اند که بررسی عوامل مؤثر بر آنها و پیامدهای ناشی از آنها اهمیت پیدا کرده است. جذابیت این‌گونه از محیط‌ها اگرچه مجازی‌اند ولی به تدریج قادرند جای عناصر واقعی در زندگی انسان را بگیرند. به طوری که فرد، بودن در این فضای مجازی را ارضا کننده‌تر از دنیای واقعی بداند (دانگ و همکاران، ۲۰۱۹).

در تحقیقات اخیر به تأثیر چشم‌گیر استفاده بیمارگونه از اینترنت بر تنش‌های اجتماعی، علمی و شغلی پرداخته شده است، افرادی همچون یونگ و سایر روان‌شناسان معتقدند که زیاده‌روی در استفاده از اینترنت می‌تواند برای سلامت فکری و فیزیکی فرد خطرناک باشد. بسیاری از محققان مشاهده کردند که کاربران کامپیوتر و وابسته با اینترنت به تدریج زمان کمتری

1. Orzak

2. Van Rooji

را با افراد واقعی در مقایسه با زمان استفاده از کامپیوتر و رابطه روی خط می‌گذارند. این مطالعات نشان می‌دهند کسانی که معتادان اینترنتی خوانده می‌شوند، به‌طور تقریبی حدود ۴۰ الی ۵۵ ساعت در هفته را به جستجوی روی خط اینترنت می‌گذرانند (بروکمن، ۲۰۱۱).

کمسیون سلامت اروپا معتقد است که سلامت در سطح فردی و جمعی علاوه بر آن که می‌تواند از مراقبت‌های بهداشتی تأثیر پذیرد، تحت تأثیر عوامل دیگری مانند آرایش ژنتیکی، شرایط اقتصادی - اجتماعی و رفتارهای افراد قرار می‌گیرد. حجم مسائل رفتاری و روانی در کشورهای در حال توسعه رو به افزایش است. یکی از این مسائل که در سال‌های اخیر با توجه به تغییرات سریع اجتماعی به عنوان یکی از مهم‌ترین مسائل موجود در جامعه به‌ویژه در میان نوجوانان و جوانان مورد توجه قرار گرفته، مسئله مربوط به استفاده ناصحیح و بیش از حد از اینترنت است (هوک، ۲۰۱۰).

از طرفی، انسانها نیازهای فیزیکی، اجتماعی و روانشناختی دارند، که رضایت آنان از زندگی را فراهم می‌آورد. تحقیق در مورد نیازهای انسان ابتدا توسط مک دوگال^۱ در سال ۱۹۰۸ آغاز شد، توسط فروید، مورای^۲ و هال^۳ ادامه یافت و سرانجام توسط مازلو^۴ در حیطه روانشناسی رایج و عملیاتی شد (تورکدوگان^۵، ۲۰۱۰). در قرن گذشته دیدگاه‌های مختلفی درباره نیازهای اساسی انسانها توسعه و تکامل یافته است (زاهدی و بشارت، ۲۰۱۱).

نیازها انواع مختلفی دارند که می‌توان آنها در یک ساختار نیاز، سازمان داد. ۱. نیازهای فیزیولوژیک (تشنگی، گرسنگی، میل جنسی) که به نحوه عملکرد سیستم‌های زیستی وابسته هستند. ۲. نیازهای روان شناختی (خودمختاری، شایستگی، ارتباط) به ماهیت انسان و رشد سالم وابسته هستند. ۳. نیازهای اجتماعی (پیشرفت، صمیمیت، قدرت) از تاریخچه هیجانی و اجتماعی شدن ما، فراگیری یا درونی شده‌اند. به راحتی می‌توان نیازهای فیزیولوژیکی را از نیازهای روان شناختی متمایز کرد، ولی متمایز کردن نیازهای روان شناختی از نیازهای اجتماعی ظریف‌تر است. نیازهای روان شناختی، در عمق وجود انسان قرار دارند (سیدمحمدی، ۱۳۹۰).

صرف نظر از مناقشات نظری، تحقیقات در حوزه نیازها در سالهای اخیر بر توسعه و گسترش نیازهای بنیادی روانشناختی تمرکز داشته است که برای اولین بار توسط دسی و رایان در سال ۲۰۰۰ مطرح شد (تالی، ۲۰۱۲). بر اساس این نظریه: سه نیاز ذاتی روانشناختی عبارتند از خودمختاری^۶، شایستگی^۷ و توانایی ارتباط^۸. خودمختاری به نیاز فرد به احساس انتخاب و خودآغازگری در انجام اعمال و تکالیف اشاره دارد. شایستگی عبارت است از نیاز به موثر بودن در تعامل با محیط و نشان دهنده میل به استفاده از استعدادها و مهارت‌ها و دنبال کردن چالش‌ها و تکالیف همسو با توانایی‌های و تسلط یافتن بر آنها است و نهایتاً نیاز به ارتباط، به نیاز برای احساس اطمینان هنگام داشتن رابطه با دیگران و نیاز به پذیرش فرد به عنوان فردی شایسته عشق و احترام توسط دیگران اشاره دارد (دسی، ۲۰۰۶).

پژوهش‌ها نشان می‌دهد که عناصر روانشناختی در اعتیاد به اینترنت نقشی اساسی ایفا می‌کنند (ون‌روچی، ۲۰۱۶). بنابراین این ما نیز رابطه نیازهای روانشناختی بنیادی با اعتیاد به اینترنت را بررسی نمودیم. در نهایت سوال اصلی پژوهش این است که ویژگی‌های روان‌سنجی اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان چگونه است؟

1. McDougall
2. Murray
3. Hull
4. Maslow
5. Turkdogan
6. autonomy
7. competence
8. relatedness

روش

پژوهش حاضر بر اساس مفروضه تحقیقات همبستگی صورت گرفت. جامعه آماری، دانشجویان دانشگاه رودهن در سال ۱۴۰۰ می‌باشند که برای نمونه ۴۸۱ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای مورد بررسی قرار گرفتند. قبل از اجرای پرسشنامه به شرکت کنندگان توضیح داده شد که اطلاعات آنان محرمانه می‌ماند و به سازمان یا شرکت خاصی داده نخواهد شد.

برای تحلیل داده‌ها از نرم افزارهای SPSS 26 و AMOS Graphics 26 استفاده شد. و ابزارهای پژوهش بصورت زیر می‌باشند:

پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ^۱: این پرسشنامه توسط کیمبرلی یانگ (۱۹۹۸) ساخته شد و یکی از معتبرترین پرسشنامه‌ها در این زمینه است (شایق، ۱۳۸۸). در مطالعه یانگ و همکاران پایایی درونی پرسشنامه بالاتر از ۰/۹۲ ذکر شده و پایایی به روش بازآزمایی نیز معنادار گزارش شده است (منسالی^۲، ۲۰۰۶). روایی محتوایی آزمون با ارائه به ده نفر متخصص (۵ روان‌پزشک و ۵ روانشناس) مورد تأیید قرار گرفت. جهت روایی همگرایی، همبستگی نمرات حاصله از پرسشنامه با پرسشنامه YDQ محاسبه و ضریب همبستگی آن برابر با ۰/۵۰ به دست آمد که از نظر آماری در سطح $P < 0.05$ معنادار است. ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۸ محاسبه شده است که نشان می‌دهد فقط ۱۲ درصد از واریانس نمرات کل پرسشنامه در اثر خطای اندازه‌گیری به دست آمده است. این پرسشنامه که از متن اصلی ترجمه گردید دارای ۲۱ سؤال در مقیاس پنج درجه‌ای لیکرت (هرگز، به‌ندرت، گاهی اوقات، اغلب اوقات و تقریباً همیشه) می‌باشد.

پرسشنامه نیازهای بنیادی روانشناختی^۳: این مقیاس توسط دسی و رایان در سال ۲۰۰۰ ساخته شده است که میزان احساس حمایت از نیازهای خودمختاری، شایستگی و ارتباط با دیگر آزمودنی‌ها را می‌سنجد. مقیاس مذکور ۲۱ ماده است که براساس مقیاس هفت درجه ای لیکرت درجه بندی شده است.

زیر مقیاس خودمختاری: ۱، ۴، ۸، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۲۰

زیرمقیاس شایستگی: ۳، ۵، ۱۰، ۱۳، ۱۵، ۱۹

زیرمقیاس ارتباط: ۲، ۶، ۷، ۹، ۱۲، ۱۶، ۱۸، ۲۱

نمره گذاری پرسشنامه: شیوه نمره گذاری آن بر اساس طیف لیکرت ۵ گزینه ای می‌باشد. اما این شیوه نمره گذاری در مورد سوالات ۳، ۴، ۷، ۱۱، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰ معکوس است.

تحلیل (تفسیر) بر اساس میزان نمره پرسشنامه: بر اساس این روش از تحلیل شما نمره‌های به دست آمده را جمع کرده و سپس بر اساس جدول زیر قضاوت می‌شود.

حد پایین نمره	حد متوسط نمرات	حد بالای نمرات
۲۱	۱۰۵	۱۴۷

نمره بین ۲۱ تا ۴۲: نیازهای بنیادی روانی در فرد پایین است. نمره بین ۴۲ تا ۱۰۵: نیازهای بنیادی روانی متوسط است. نمره بالاتر از ۱۰۵: نیازهای بنیادی روانی بالا است.

1. Young Internet addiction questionnaire
2. Mansally
3. The basic needs satisfaction in general scale

روایی و پایایی: ضرایب پایایی حاصل از اجرای آن روی مادر، پدر، شریک رمانتیک و دوستان آزمودنی‌ها به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۹۲ و ۰/۹۲ گزارش شده است (قربانی و واتسون، ۲۰۰۴). در ایران این مقیاس در نمونه‌های مدیران و دانشجویان ایرانی اجرا شده و از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است، به طوری که آلفای بین ۰/۷۴ تا ۰/۷۹ در نوسان است.

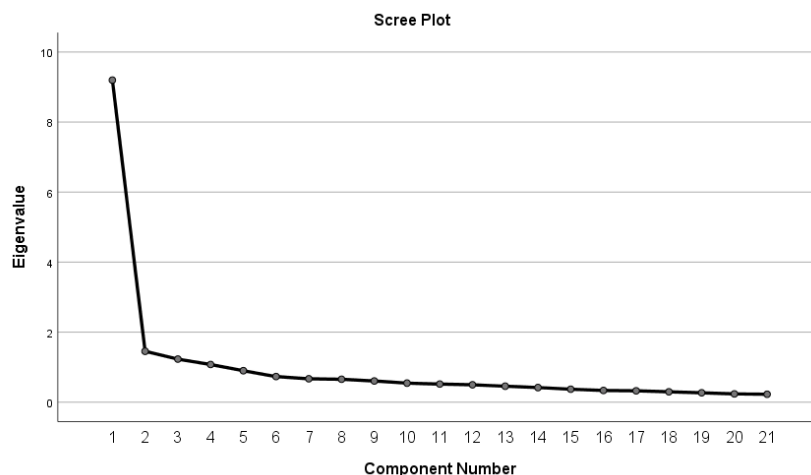
یافته‌ها

سوال پژوهشی: ویژگی‌های روان‌سنجی اعتیاد به اینترنت در بین دانشجویان چگونه است؟
 نتایج آزمون کروییت باتلت و آزمون کفایت حجم نمونه در جدول ۱ گزارش شده است. با توجه به آن، مقدار کفایت نمونه گیری کایر-میر-الکین (۰/۹۳۶) بدست آمد که ضریب بسیار بالایی است و آزمون کروییت باتلت (۲۷۵۲/۵۱۵) نیز در سطح ۰/۰۰۱ معنادار شد و نشان می‌دهد که ماتریس همبستگی برای تحلیل عامل‌ها مناسب است.

جدول ۱: آزمون KMO و کروییت باتلت.

مقادیر	شاخص
۰/۹۳۶	آزمون کفایت حجم نمونه KMO
۲۷۵۲/۵۱۵	آزمون کروییت باتلت
۲۱۰	درجه آزادی
۰/۰۰۱	سطح معناداری

با توجه به اینکه تحلیل عاملی در خصوص داده‌ها شدنی است، در ادامه داده‌های مربوط به واریانس و مقادیر ویژه و داده‌های تحلیل عاملی ارائه خواهد شد.

شکل ۱: نمودار سنگریزه‌ای برای بررسی شمار عامل‌های پرسشنامه اعتیاد اینترنتی یانگ

با توجه به نمودار سنگریزه‌ای سه عامل واضح‌ترین استخراج را فراهم می‌نماید که در جدول ۲ مربوط به واریانس تبیین شده و مقادیر ویژه این مسئله عیان‌تر می‌شود.

جدول ۲: واریانس تبیین شده توسط عامل‌ها

مؤلفه‌ها	ارزش ویژه	واریانس تبیین شده	واریانس تبیین شده تراکمی
۱	۹/۱۹۷	۴۳/۷۹۶	۴۳/۷۹۶

۵۰/۷۱۶	۶/۹۲۰	۱/۴۵۳	۲
۵۶/۵۷۳	۵/۸۵۷	۱/۲۳۰	۳

همانطور که در جدول ۲ مشخص شد، ۴۳/۷۹۶ درصد واریانس توسط عامل اول، ۶/۹۲۰ درصد توسط عامل دوم و ۵/۸۵۷ درصد توسط عامل سوم تبیین می‌گردد. همچنین این سه عامل در مجموع ۵۶/۵۷۳ درصد واریانس کل اعتیاد به اینترنت را تبیین می‌کنند. همچنین ارزش ویژه ۹/۱۹۷ برای عامل اول، ارزش ویژه ۱/۴۵۳ برای عامل دوم و ارزش ویژه ۱/۲۳۰ برای عامل سوم در این جدول مشاهده می‌گردد.

جدول ۳: ماتریس شاخص‌های عاملی بعد از چرخش واریماکس

مؤلفه ۳	مؤلفه ۲	مؤلفه ۱	گویه
		۰/۸۴۲	۲
		۰/۷۷۰	۱
		۰/۶۹۸	۱۸
		۰/۶۸۰	۱۷
		۰/۶۵۲	۵
		۰/۶۵۲	۱۲
		۰/۶۲۸	۸
		۰/۵۹۰	۱۵
	۰/۷۰۳		۱۴
	۰/۶۹۶		۱۰
	۰/۶۲۴		۲۱
	۰/۶۱۱		۲۰
	۰/۵۷۳		۱۶
	۰/۵۵۲		۹
	۰/۴۵۷		۶
	۰/۴۲۰		۷
۰/۷۴۷			۴
۰/۷۳۷			۱۳
۰/۵۷۸			۱۱
۰/۵۶۸			۳

در جدول ۳، بار عاملی گویه‌ها در مؤلفه مربوطه نشان داده شده است. لازم به ذکر است که تنها سوال ۱۹ که روی دو عامل بار شده بود حذف شده و لذا ۲۰ سؤال از ۲۱ مورد باقیمانده نشان داده شده است. با توجه به ماتریس مؤلفه‌های چرخش‌یافته و با مراجعه به صاحب‌نظران این حوزه، مجموعه پرسش‌هایی که مشترکا با یک عامل همبسته بودند و یک پاره تست را تشکیل می‌دادند به صورت زیر نامگذاری گردیدند:

جدول ۴: سوالات به تفکیک عامل‌های استخراج شده

عامل	شماره قبلی	سوال	شماره جدید
------	------------	------	------------

۱	چقدر بیشتر از آنچه قصد دارید در اینترنت می‌مانید؟	۱	مطمئن
۲	چقدر به خاطر آنلاین ماندن، از انجام کارهای روزمره غفلت می‌کنید؟	۲	
۳	چقدر دیگران به خاطر وقتی که در اینترنت صرف می‌کنید از شما شکایت دارند؟	۵	
۴	تا چه اندازه استفاده از شبکه‌های اجتماعی را پیش از کارهای ضروری دیگر خود انجام می‌دهید؟	۸	
۵	تا چه اندازه پیش از انجام هر کاری به فکر استفاده مجدد از اینترنت هستید؟	۱۲	
۶	چقدر به خاطر اینکه تا دیر وقت در اینترنت هستید، خواب شبانه خود را از دست می‌دهید؟	۱۵	
۷	چقدر وقتی در اینترنت هستید این جمله را بکار می‌برید: «فقط چند دقیقه دیگر مانده، الان می‌آیم»	۱۷	
۸	چقدر سعی می‌کنید میزان وقت صرف شده در اینترنت را کم کنید ولی موفق نشده اید؟	۱۸	
۹	چقدر اینترنت نمرات و وظایف مرتبط با مدرسه یا دانشگاه را تحت تاثیر قرار داده است؟	۶	زیاد
۱۰	تا چه اندازه ایمیل‌هایتان را پیش از کارهای ضروری دیگر بررسی می‌کنید؟	۷	
۱۱	تا چه اندازه عملکرد شغلی و بهره‌وری شما به خاطر اینترنت آسیب دیده است؟	۹	
۱۲	وقتی از شما می‌پرسند در اینترنت چه می‌کنید، چقدر در موضع تدافعی یا پنهان کاری قرار می‌گیرید؟	۱۰	
۱۳	چقدر وقتی کسی هنگام اتصال به اینترنت مزاحم شما شود، غر می‌زنید، یا عصبانی و برآشفته می‌شوید؟	۱۴	
۱۴	تا چه اندازه در موقعی که با اینترنت تماس ندارید، مشغولیت فکری یا تخیل رفتن به اینترنت را دارید؟	۱۶	
۱۵	تا چه اندازه در اینترنت بودن را به بیرون رفتن با دیگران ترجیح می‌دهید؟	۲۰	
۱۶	وقتی در اینترنت نیستید، احساس افسردگی و عصبیت دارید و با اتصال به آن این حالتها از بین می‌رود؟	۲۱	
۱۷	تا چه اندازه از طریق اینترنت روابط جدید با کاربران دیگر برقرار می‌کنید؟	۳	کم
۱۸	تا چه اندازه از ارتباط از طریق شبکه‌های اجتماعی لذت می‌برید؟	۴	
۱۹	تا چه اندازه از اینترنت برای آرامش روحی یا فرار از مشکلات زندگی استفاده می‌کنید؟	۱۱	
۲۰	تا چه اندازه از اینکه زندگی بدون اینترنت خسته کننده، پوچ و بی لذت خواهد بود، ترس دارید؟	۱۳	

طبق جدول ۴، سه عامل تحمل، برجستگی و تغییر خلق به ترتیب به عنوان عامل‌های اول تا سوم شناسایی شدند. در ادامه برای برآورد همسانی درونی مقیاس به بررسی آلفای کرونباخ زیرمقیاس‌ها پرداخته شد که نتایج در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵: آلفای کرونباخ نمره کل و زیرمقیاس‌های پرسشنامه اعتیاد اینترنتی یانگ

عامل‌ها	تعداد سوال	ضریب آلفای کرونباخ
تحمل	۸	۰/۹۰۵
برجستگی	۸	۰/۸۳۹

تغییر خلق و خو	۴	۰/۷۲۷
کل	۲۰	۰/۹۲۸

خرده مقیاس تحمل با ضریب آلفای ۰/۹۰۵ بیشترین و تغییر خلق و خو با ضریب آلفای ۰/۷۲۷ کمترین مقدار را در بین عوامل آزمون دارد. ضریب اعتبار در کل پرسشنامه نیز برابر ۰/۹۲۸ است که اعتبار بسیار بالایی است. بنابراین می‌توان گفت که پرسشنامه اعتیاد اینترنتی یانگ و مقیاس‌های آن پس از تحلیل عاملی نیز از اعتبار بسیار خوبی برخوردارند.

سوال پژوهشی: نیازهای روانشناختی بنیادی و اعتیاد اینترنتی رابطه دارند؟

نتایج حاصل از مدل ساختاری رابطه نیازهای روانشناختی بنیادی (با مولفه‌های خودمختاری، شایستگی و ارتباط) با اعتیاد اینترنتی (با مولفه‌های تحمل، برجستگی و تغییر خلق و خو) در خروجی نرم افزار آموس گرافیکس نشان داده شده با مدل برازش خوبی دارد که نتایج آن در جدول ۶ گزارش شده است.

جدول ۶: شاخص‌های برازندگی مدل

شاخص‌های برازندگی	χ^2/df	RMSEA	CFI	GFI	AGFI
مقدار بدست آمده برای مدل	۲/۵۳۲	۰/۰۷۳	۰/۹۸۳	۰/۹۷۷	۰/۹۳۹
مقدار قابل قبول	زیر ۳	< ۰/۰۸	> ۰/۹۰	> ۰/۹۰	> ۰/۸۰

لذا مدل رابطه با داده‌ها برازش دارد و می‌توان رابطه نیازهای روانشناختی بنیادی و اعتیاد اینترنتی را بررسی کرد که نتایج آن در جدول ۷ آمده است.

جدول ۷: نتایج بدست آمده برای مدل

معنادار	خطای استاندارد	پارامتر استاندارد شده	
۰/۰۰۱	۰/۰۸۹	۰/۷۹۵	نیاز روانشناختی بنیادی ← خودمختاری
۰/۰۰۱	۰/۰۷۲	۰/۷۸۶	نیاز روانشناختی بنیادی ← شایستگی
۰/۰۰۱	۰/۰۷۱	۰/۷۱۷	نیاز روانشناختی بنیادی ارتباط ← ارتباط
۰/۰۰۱	۰/۰۶۹	۰/۸۳۳	اعتیاد به اینترنت ← تحمل
۰/۰۰۱	۰/۰۵۷	۰/۸۷۹	اعتیاد به اینترنت ← برجستگی
۰/۰۰۱	۰/۰۳۱	۰/۷۱۷	اعتیاد به اینترنت ← تغییر خلق و خو
۰/۰۰۱	۰/۰۸۵	-۰/۴۵۹	نیاز روانشناختی بنیادی ← اعتیاد به اینترنت

داده‌های جدول ۷ نشان می‌دهد نیازهای روانشناختی بنیادی با اعتیاد به اینترنت در سطح ۰/۰۰۱ رابطه معنادار و در جهت معکوس دارد و این فرضیه تایید می‌گردد. تمامی مولفه‌های نیازهای روانشناختی بنیادی و اعتیاد به اینترنت نیز با متغیر کلی رابطه معناداری در سطح ۰/۰۰۱ دارد. که در نهایت مدل را از هر لحاظ مورد تایید قرار می‌دهد.

بحث و نتیجه گیری

در این پژوهش ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه اعتیاد به اینترنت یانگ مورد بررسی قرار گرفت. جهت ارزیابی تناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی مقادیر کفایت نمونه گیری کیز-مایر-الکین (۰/۹۳۶) و معناداری آزمون کرویت بارتلت استفاده گردید و نتایج نشان داد که نمونه برای اجرای تحلیل عاملی مناسب است و بین متغیرها نیز همبستگی کافی وجود دارد. لذا تحلیل عاملی با ۲۱ سوال انجام شد. پس از چرخش به روش واریماکس، ۴۳/۷۹۶ درصد توسط عامل اول، ۶/۹۲۰ درصد توسط عامل دوم و ۵/۸۵۷ درصد توسط عامل سوم و در مجموع ۵۶/۵۷۳ درصد از واریانس کل اعتیاد به اینترنت توسط سه عامل تبیین گردید. لازم به ذکر است که تنها سوال ۱۹ به دلیل اینکه روی دو عامل بار شده بود، حذف گردید و در نهایت ۲۰ سوال باقی ماند. عامل اول تحمل نام گرفت که در واقع شامل فرایندی است که در آن نیاز به فعالیت گسترده و روزافزونی برای رسیدن به همان اثرات قبلی است. عامل دوم برجستگی نامیده شد. منظور از برجستگی این است که فعالیت معینی مهم‌ترین فعالیت شخص شود و بر تفکر (اشتغال فکر یا تحریف شناختی) و رفتار او تسلط دارد. و عامل سوم تغییر خلق و خو یعنی تجربیاتی که افراد در اثر مشغولیت به فعالیت معینی گزارش می‌کنند یعنی فرد در یک حالت آرام‌بخش یا تخدیر کننده قرار می‌گیرد (گریفیتز، ۲۰۱۶).

طبق نظریه نیازهای روانشناختی بنیادی (دسی و رایان، ۲۰۰۰)، خودمختاری به نیاز فرد به احساس انتخاب و خودآغازگری در انجام اعمال و تکالیف اشاره دارد. امری که در افراد وابسته به اینترنت سبب کاهش کنترل بر اعمال و رفتار می‌گردد تا جاییکه فرد در حالتی اجبارگونه به جای فعالیت‌های ضروری زندگی، وقت و انرژی روانی خود را صرف گذران در اینترنت می‌کند. از طرفی طبق این نظریه، شایستگی عبارت است از نیاز به موثر بودن در تعامل با محیط و نشان دهنده میل به استفاده از استعدادها و مهارت‌ها و دنبال کردن چالش‌ها و تکالیف همسو با توانایی‌های و تسلط یافتن بر آنها است. در حالیکه در افراد وابسته اینترنت، شایستگی حقیقی جای خود را به حالتی کاذب می‌دهد که فرد به جای دنبال نمودن چالش‌ها و تکالیف همسو با توانایی‌ها و تسلط بر آن، مسحور خط سیر اینترنت می‌گردند؛ امری که در نهایت به تغییر خلق و خوی فرد می‌انجامد.

همچنین پژوهش نشان داد که پرسشنامه اعتیاد اینترنتی یانگ با داشتن ضریب اعتبار ۰/۹۲۸ آلفای کرونباخ، از اعتبار بالایی برخوردار است. همبستگی بین عوامل هم موید آن است که آزمون و عوامل آن خصیصه واحدی را می‌سنجند. فرضیه‌ای که بیان می‌داشت نیازهای روانشناختی بنیادی با اعتیاد به اینترنت رابطه دارد، نیز تایید و رابطه معکوس مشخص گردید. در این خصوص اکور و ازکس (۲۰۲۱)، پیری، امیری مجد و بزازیان (۲۰۱۹)، چنگ فو و همکاران (۲۰۱۶)، سلیمانی (۱۳۹۸) و دهقانی (۱۳۹۷) نیز نتایج همسویی یافته‌اند. در تحقیق چنگ فو و همکاران (۲۰۱۶) با موضوع پیش بینی بازی آنلاین مشکل ساز نوجوانان با استفاده از حمایت خودمختاری معلم، نیازهای اساسی روانشناختی و درگیری در مدرسه مشخص شد که استفاده از بازی‌های آنلاین به یک نگرانی جدی در زمینه بهداشت عمومی در بین نوجوانان تبدیل شده است. با این حال، عوامل مؤثر و مکانیسم‌های واسطه آن تا حد زیادی ناشناخته مانده است. در این تحقیق مشخص شد که حمایت از خودمختاری معلمان باعث افزایش رضایتمندی نیازهای اساسی روانشناختی شد که در نهایت منجر به کاهش مشکلات مربوط به بازی‌های آنلاین گردید. یکی از عوامل گرایش به اینترنت، تلاش برای به نمایش گذاشتن شایستگی‌هاست. از داب‌اسمش‌هایی که افراد به اشتراک می‌گذارند تا کلیپ‌هایی تعجب‌آور از زندگی شخصی. در واقع عدم احساس شایستگی حقیقی، سبب گرایش‌های افراطی به اینترنت می‌گردد (اکور و ازکس، ۲۰۲۱). در تبیین این مسئله می‌توان گفت که عدم احساس شایستگی و خودمختاری در افرادی که در نیازهای روانشناختی بنیادی در سطح مطلوبی قرار ندارند، سبب می‌شود که ناکامی در ارضای این نیازها سبب سود تا فرد در صدد ارضای آن در محیط دیگری قرار گیرد و سهل‌الوصول‌ترین آن

فضایی مجازی است که در قالب مفاهیمی چون زندگی دوم و یا متاورس قرار دارد. فرد با انگیزه رسیدن به این نیازها تلاش فراوانی می‌کند و با گذران وقت بسیار در اینترنت سعی در نیل به مقصود دارد. امری که نه تنها وی را در بلندمدت به نتیجه مورد نظر نمی‌رساند بلکه سبب اعتیاد وی به اینترنت می‌گردد.

منابع فارسی

دهقانی، یوسف (۱۳۹۷). نقش تعدیلگری تحقق نیازهای روانی در رابطه بین رویدادهای استرس‌زای زندگی و اعتیاد به اینترنت. یازدهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی و علوم اجتماعی، تهران، شرکت همایشگران مهر اشراق.

سدیدی، ملیحه (۱۳۹۲). بررسی نقش عوامل پیش‌بینی‌کننده حمایت استقلال طلبانه والدین در نیازهای اساسی و شاخص‌های بهزیستی در دانشجویان، دانشگاه هرمزگان.

سلیمانی، مریم (۱۳۹۸). نقش نیازهای روانشناختی دانشجویان در اعتیاد به اینترنت با واسطه‌گری سبک‌های مقابله‌ای. سومین کنفرانس دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامعه‌شناسی ایران، تهران، موسسه سام ایرانیان.

سیدمحمدی، یحیی (۱۳۹۰). انگیزش و هیجان. تهران: نشر ویرایش. چاپ چهارم.

شایق، سمیه (۱۳۸۸). بررسی اعتیاد به اینترنت و رابطه آن با ویژگی‌های شخصیتی در نوجوانان تهران. مجله اصول بهداشت روانی، ۱۱ (۲)، ۴۲-۵۳.

غفاری، مسعود (۱۳۸۹). بررسی تاثیر آموزشی خودآگاهی و کنترل‌تکانه در کاهش کناره‌گیری اجتماعی و کاربری اجباری اینترنت. رساله دکترا، دانشگاه علامه طباطبایی.

References

- Brockman, J. (2011). *Is the Internet changing the way you think? The Net's impact on our minds and future*. New York: Harper Perennial.
- Bu, H., Chi, X., & Qua, D. (2021). Prevalence and predictors of the persistence and incidence of adolescent internet addiction in Mainland China: A two-year longitudinal study. *Addictive Behaviors*, Volume 122, November, 107039.
- Chengfu, Y., Xian L., & Wei, Zh. (2016). Published Online: 16 Apr 015 <https://doi.org/10.1089/cyber.2014.0385>.
- Dang, D., Zhang, M., & Leong, K. (2019). The Predictive Value of Emotional Intelligence for Internet Gaming Disorder: A 1-Year Longitudinal Study. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 2019, 16(15), 2762.
- Deci, E. L. (2006). Need satisfaction, motivation, and well-being in the work organizations of a former Eastern Bloc country. *Personality and Social Psychology Bulletin*, in press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.
- Deci, E., & Ryan, R. (2000). Withinperson variation in security of attachment: A self-theory perspective on attachment, Need Fulfillment and wellbeing. *Journal of personality and social psychology*. 2000;79(8):367-384.
- Ferris, R. (2011). Internet addiction disorder: Causes, symptoms and consequences. *Psychology of Virginia Technology*; 26-9.
- Ghorbani, N., & Watson, P. (2004). Two facets of self-knowledge, big five and promotion among Iranian managers. *Journal of social behavior and personality: An International Journal*. 2004;6(8):769-77.
- Griffiths, M. (2016). A brief overview of Internet Gaming Disorder and its treatment. *Australian Clinical Psychologist*, ۲(۱), ۲۰۱-۲۰۸.
- Haberlin, K., & Atkin, D. (2021). Mobile gaming and Internet addiction: When is playing no longer just fun and games? *Computers in Human Behavior*, Volume 126, January, 106989.
- Hoge, P. (2010). Interim Linden Lab CEO steps down. Chicago.

- Mansally, L. (2006). Prediction of internet addiction for undergraduates in Hong Kong, Hong Kong Baptist University.
- Muge, B., Sibel, D., & Yeliz, A. (2015). The opinions of school counselors on the use of information and communication technologies in school counseling practices: North Cyprus schools. *Comput Hum Behav*; 52: 466-71.
- Okur, S., & Ozekes, M. (2021). Relationship between Basic Psychological Needs and Problematic Internet Use of Adolescents: The Mediating Role of Life Satisfaction. *The Turkish journal on addiction*. Volume 10, Nov, Pages 18-22.
- Orzack, M.H. (2005). *Computer addiction: Is it real on virtual?* New york, John wiley and sons, 2005.
- Ozlem, F., & Alkayab, A. (2021). Internet addiction and psychosocial problems among adolescents during the COVID-19 pandemic: A cross-sectional study. *Archives of Psychiatric Nursing*, Volume 35, Issue 6, December, Pages 595-601.
- Piri, Z., Amiri Majd, M., & Bazzazian, S. (2019). The Mediating Role of Coping Strategies in Relation with Psychological Needs and Internet Addiction among College Student. *International Journal of Applied Behavioral Sciences*, Vol. 5 No. 3 (2019), Page 9-17.
- Talley, A. (2012). Social Roles, Basic Need Satisfaction, and Psychological Health: The Central Role of Competence. *PersSocPsychol Bull*. 2012; 38(2):155-173.
- Turkdogan, T. (2010). The role of fulfillment level of basic needs in predicting level of subjective wellbeing in university students. Pamukkale University.
- Van Rooij, A. (2016). Working towards an international consensus on criteria for assessing Internet Gaming Disorder: A critical commentary on Petry et al (2014). *Addiction*, 111, 175-177.
- Xu, L., Wu, L., & Geng, X. (2021). A review of psychological interventions for internet addiction. *Psychiatry Research*, Volume 302, August, 114016.
- Young, K. (2007). Internet Addiction: Personality Traits associated with Its Development. *Eastern psychological association*.
- Young, K. S. (1996). Pathological Internet Use: A case that breaks the stereotype. *Psychological Reports*, 79, 899-902.
- Young, K. S. (1998). Internet Addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237-244.
- Yudes, C., & Rey, L. (2021). The Moderating Effect of Emotional Intelligence on Problematic Internet Use and Cyberbullying Perpetration Among Adolescents: Gender Differences. *Psychological Reports*, First Published July 9, 2021
- Zahedi, K., & Besharat, M. (2011). Psychometric properties of a Farsi version of the Basic Needs Satisfaction in General Scale in a sample of Iranian population. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2011; 30:221-225